

NIKÁPOLY.

E cikknek czélja, kiegészítésül szolgálni Bárczay Oszkárnak a jelen folyóirat 1894-diki évfolyamában közölt dolgozatához. Egy-két pontot illetőleg véleményeink elágaznak; de én persze saját nézetemet *sine ira et studio* kockáztatom. Az említett dolgozatnak fő-hiánya nézetem szerint az, hogy nem használta föl a csatáról szóló irodalmat különösen Braunert és J. Delaville le Roulx-nak *La France en Orient au XIIe siècle* című kítünő tanulmányát mely még 1886-ban jelent meg Párisban a «Bibliothèque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome» kiadványai közt. Szerző tanulmányát öt «könyv»-re osztja föl, melynek harmadikát teljesen az 1396-diki nikápolyi csatának szenteli.

Ismétlések elkerülése végett nem fogom a csata és a hozzá fűződő események összefüggő történetét elbeszélni, hanem csak egy-két ponthoz megjegyzéseket tenni.

I.

A mi mindenekelőtt a csata színhelyét, évét és napját illeti, minden habozás nélkül állíthatjuk persze azt, hogy 1396-ban a Duna jobb partján fekvő Nagy-Nikápoly várának közelében ment végbe az ütközet.

Bárczay cikkének megjelenése óta közöltem Jehan de Wavrin krónikájából azt az incidenset, hogy midőn 1445-ben a burgundi gályák a régi vár falai alatt horgonyoztak s az egyesült keresztény haderők ostromolták a folyam bal partján fekvő Kis-Nikápolyt, az

oláh vajda fiának «gubernator»-ja, egy előkelő ember és több mint 80 éves aggastyán, fölkereste a betegen fekvő burgundi tenger-nagyot ennek hadi gályáján s leírta neki Nagy-Nikápoly 1396-iki ostromát, úgy, a mint ezt az öreg úr maga átélte volt. A beteg Wavrin hálóköntösbe burkolva az ablakhoz vitette magát egy nyugágyon s az öreg oláh nagy részletességgel megmagyarázta neki az ostrom lefolyását. A csatát illetőleg pedig azt állította, hogy az a Dunától alig három francia mertföldnyire esett meg (à moins de trois lieues d'yci), tehát mintegy 12 vagy 15 kilométernyire, a szerint, a mint a régi francia «lieue»-t 4000 vagy 5000 méternek számítjuk.¹⁾

A csata évének meghatározása dolgában én nem osztom Bárczay úr lelkiismereti furdalásait a török dátumok megrostálását illetőleg. A Tevárih-i-ál-i-Oszmán az ütközetet a hidsre 793-ik évébe (tehát 1391-be) s ezzel magát azonnal *hors concours* helyezi. Nesri és Szeád-Eddin pedig szintén hibásan az ütközetet a hidsre 797., azonban Mevlána Idrisz (Szeád-Edinnél) helyesen a 798-ik évébe helyezik, mert a hidsre 797. éve 1395. október 15-ével végződött. De Idrisz dátuma, mint Bárczay helyesen megjegyzi, csak azért helyes, mert nem említ sem napot, sem hónapot. A mint részletekbe bocsátkozik a török történetírás, mint pl. Bajezit fethnáméja, azonnal eltéved. E hivatalos okirat szerint, mely közvetlenül a csata után íródott meg, a csata a 798. év száfár holdjának 11-dikén, egy pénteki napon, tehát 1395 november 26-án vivődött, a mi persze merő képtelenség. Az eredetileg mindenesetre helyesen adott hivatalos dátum annyira el van rontva, hogy, mint azonnal látni fogjuk, nemcsak a hónap nevét, hanem még a hónap és hét napját is mind meg kellene változtatnunk, hogy azt az egvetemes világtörténelem adataival összhangzásba hozzuk. Mert ha az olvasó átlapozza például Delaville le Roulx munkáját, vagy pedig összeveti a török dátumokkal az általa már ismert keresztény okiratok dátumait, úgy csakhamar arra a meggyőződésre fog jutni, hogy ha a fethnámé dátuma helyes, úgy az összes nyugati kancelláriák mind eltévedtek egy évvel az ő időszámításaikban. Ezt

¹⁾ *Századok*. XXVIII. 895. Nikup mintegy 80 kilométernyire van a Dunától.

persze valamennyi orientalista összhangú esküdözéseire sem hihetjük el.

Hasonló okból el kell vetnünk Schiltberger (1394), a *Chronicon Ducum Flandriae* (1397), az Anonymi *Farr. Historiae* (1399) és az augsburgi krónika (1394 és 1409!) dátumait, melyeket Brauner idéz a nikápolyi csatáról tartott «historische Inaugural-Dissertation»-jában. A mi pedig a csata napját illeti, Delaville le Roulx szerint, két forrás¹⁾ vasárnapra, szeptember 24-ére, öt forrás²⁾ hétfőre u. a hó 25-ére, kettő³⁾ csütörtökre u. a hó 28-ára és egy⁴⁾ péntekre (Szent-Mihály napjára) helyezik.

Hazai forrásaink közül, mint látjuk, csak a brassói fölírat szerepel. Thuróczy csak tapogatózva írja, hogy a csatát «Szent-Mihály napja körül» vívták. Bonfinius pedig «Kalendas Octobris»-t ír (okt. 1.), de a «Kalendas» szó előtt alkalmasint tollában maradt egy szám.

Ily elágazó vélemények közt bajos a csata napját meghatározni és csak annyit dönthetünk el, hogy úgy látszik, vagy szeptember 25-én történt, ha t. i. a francia források időmeghatározását fogadjuk el, hogy t. i. a szultán közeledtének híre szeptember havának utolsó vasárnapján (24-én) érkezett a keresztény táborba, és az összecsapás a következő napon, a Szent-Mihály napját megelőző hétfőn ment végbe. Vagy pedig szeptember 28-ára, ha t. i. a brassói fölírat egykorú az eseménnyel s nem valami újabbkori történet faragó munkája.⁵⁾

Az 1396 szeptember 25-nek megfelelő török dátum a 798. év zil-hidse havának 21-ike.

1) *Annales Mellicenses* és a Dethmar-krónika folytatója. Ez utóbbi szerint «bi unser anderen Vrowen Dage», tehát alkalmasint szept. 24-ét érti.

2) Religieux de Saint-Denys, Froissart, Justinger (*Chronique de Berne*), Königshofen (*Elzászi krónika*) és Hagen krónikájának folytatása.

3) Ulmann Stromer és a brassói felirat.

4) Posilge, de ez csak azt mondja «umb sente Michaelistag». — A források legtöbbször illetőleg lásd Delaville le Roulx kitünő «Index bibliographique»-ját.

5) Brauner még idézi Gobelint, ki szerint a csata napja «VI. Kal. Octobris», tehát szeptember 26-a volt; de meglehet, mint Brauner gyanítja és már előtte Aschbach gyanította, hogy ez tollhiba. «IV. Kal. Octobris» helyett, mely esetben tehát ő is szeptember 28-ára teszi az eseményt.

II.

Azon kérdést illetőleg, hogy a kereszties sereg mely helyeket és egyáltalában hány helyet vett ostrom alá, sohase törődjünk azzal, hogy Kanitz, Szalay, Aschbach és más jelen századbeli írónak mi volt a magánvéleménye. Forduljunk inkább magokhoz az egykorú forrásokhoz. Mindenekelőtt Fejér közli Zsigmond egy okiratát, melyben «Vidino et Orczow» (ily sorrendben) és Nikápoly ostromáról tesz említést.¹⁾ Egy más helyen pedig «Oryko»-nak van nevezve.

Hogy «Orczow» és «Oryko» a librariusok, a könyvesinálók hibája — a miknek az öreg Cornides nevezte őket — az fölötte valószínű. Én, ugyanis, hajlandó vagyok Stromernek igazat adni, ki azt írja, hogy a keresztény hadsereg Erdélyen és Oláhországon keresztül tört Bulgáriába, vagy legalább, hogy Orsova még nem volt török kézen és Zsigmond nem is vette ostrom alá. Nem szabad elfelejtenünk azt, hogy két Vaskapú is van. Az egyik a Dunán, melynek szabályozását csak imént végezték be és egy másik Erdély határán, Hátszeg közelében. Azt pedig, hogy Rachova volt a Zsigmond király említette három hely egyike, Boucicaut életíróján kívül Jehan de Wavrin is állítja, ki nem jegyezte föl ugyan azon hely nevét, melynek romjai 1445-ben a Duna partján állottak egy Erdélyből jövő folyó torkolatának átellenében és mely «még abban az időben pusztult el, midőn Zsigmond német császár és János burgundi herczeg Nikápolynál megütköztek a törökökkel»,³⁾ és hat napi útra volt Nikápolytól a Dunán fölfelé. De reménylem, sikerült ott kimutatnom, hogy e hely nem lehetett más, mint Rachova.

III.

Több írónak azon állítását illetőleg, hogy az előőrsi szolgálat nagyon el volt hanyagolva, a következő adatok veendőek figyelembe.

¹⁾ *Cod. Dipl.* X. 2. 447.

²⁾ *U. o.* X. 2. 420.

³⁾ *Századok*, XXVIII. 896., 897. és 899. ll.

Okíratból tudjuk, hogy Zsigmond Maróthy Jánost küldötte a szultán hadi erejének kikémlésére. A Religieux de St.-Denys szerint pedig a nádor (le grand duc de Hongrie) tett kémszmlét. Schiltberger szerint pedig Mircse, az oláh vajda, vállalta el e szerepet. Végre Froissart szerint «le sire de Coucy» 500 lándzsással és ugyanannyi szerszám-íjjással, valamennyien lóháton, több francia főúr társaságában és némely magyar csapatokkal szintén portyázott Nikápoly környékén, a vidéket ismerő egyének kalauzolása mellett s ez alkalommal egy állítólag 20 ezer (?) főre rúgó török csapatot ugrasztott meg egy hegyszoros közelében, még pedig cselvetéssel. Ezt az expedíciót némely írók kötve hiszik. Megengedem, hogy az elbeszélés kissé túlzott; de annyi bizonyos, hogy de Coucy csakugyan tett egy vagy több ízben ily portyázó kémszmlét, mert ismét Jehan de Wavrin krónikájából tudjuk, hogy az oláh vajda fiának «gubernator»-ja és más fiatal oláh nemesek vele voltak és hogy egy alkalommal de Coucy egy mintegy hatezer emberre rúgó török csapatot szalasztott meg.¹⁾

Másrészt török forrásokból tudjuk,²⁾ hogy a szultán Evrenosz béget küldötte előre Sztambul ostromától Nikápoly felé, ki a magyar királynak egy «Zsanovie Vetri» nevű bánjával csapott össze és ez alkalommal, saját állítása szerint, elfogott két nyelvet, mely állítással ellenkezőleg Mevlána Idrisz azt meséli, hogy Evrenosz e kémszemle alkalmával nyelvet nem fogott.³⁾

Orientálistáinkra hagyom eldönteni, hogy a török betűkkel írt «Zsanovie Vetri» névből a pontok ügyes áthelyezésének és a kacsaringók némi módosításának segélyével lehet-e a bég hivatalos tudósításából eldönteni, hogy az említett számos keresztény vezérek közül melyikkel ütközött meg Evrenosz. A múlt században és a jelen század elején a történetírók az ilyenféle kérdések megoldásában nagy ügyességet fejtettek ki, a mint ez egy eklatáns példából látható, melyet Voltaire idéz a XII. Károly életrajzához (vagy Nagy Péteréhez?) adott bevezetésben.

¹⁾ Századok, XXVIII. 894.

²⁾ Török Történetírók, I. 370., 367.

³⁾ U. o. I. 120.

IV.

J. Delaville le Roulx művének második kötetében összeállította a nikápolyi csatában részt vett összes ismert keresztes vitézek névjegyzékét, melyben egy keresztecskével jelöli meg mindazokat, kik «az expedíció folyamában elhaltak». Ez utóbbiak közé sorolja tévesen — mint Bárczay is — Kapolyai Jánost, ámbár ő maga közöl (II. 47) egy okiratot az «Archives départementales de la Côte-d'Or»-ból, keltezve Füleken, 1397. okt. 1-jén, melynek értelmében «nos, Johannes de Capolya, quondam woyvoda regni Russiæ (értsd a ruthének vajdája),¹⁾ Frank filius condam Konye Bani, pridem voyvoda Transilvanus²⁾ Deseu de Serke, fratres,³⁾ item Georgius filius ac Elena⁴⁾ consors viri magnifici domini Leustachi de Ilsva olim regni Ungariæ palatini, meo et Petri filii mei⁵⁾ ab eodem domino Leustachio Palatino procreati (így!) nomi-

¹⁾ Ez a Kapolyai János valóságos gonosz lidércként csalja a magyar történetírókat a tévedés hinárjába. Neve kezdőbetűjének megváltoztatásával I. János király ősenek csapták őt föl Wagner és követői. Wagner szerint Péterfi is azt állítja valahol, hogy Kapolyai elesett a nikápolyi csatában. — Nagy Iván *Magyarország családai*ban a «Kapolyai» névnél a Lorántfiak történetére utalja az olvasót. Ha ezt azonban fölütjük, azt találjuk, hogy hiába fáradtunk, mert szerző szerint tévedésből lettünk ide utalva. A Kapolyai család így azután a két név közt — a padlóra kerül. — Pór Antal szerint (*Nagy Lajos* II. 450.) Kapolyai Jánost már 1380. aug. 17-én czímezi Erzsébet királyné a ruthének vajdájának. — Különben is Kapolyai az 1397. év folyamában két más okiratot állított ki, (Visegrádon «33a die termin. Octavarum Sancti Georgii Martyri» és «25a die termin. Epiphaniarum Domini Anno 1397.») melyeket Fejér közöl *Cod. Dipl.* X. 3. 200. lap.

²⁾ A jól ismert Széchenyi Frank, erdélyi vajda és zonuki gróf. L. pl. Fejér *Cod. Dipl.* X. 3. a 139., 163. és 172. ll.

³⁾ A «Deseu de Serke» név alkalmasint el van rontva.

⁴⁾ Ilsvai Lesták fia, György, és «Conthoralis»-a, Ilona, egy 1401-diki okmányban szerepelnek Fejérnél, *Cod. Dipl.* X. 4. 81. l. — J. Delaville le Roulx azt állítja, hogy Lesták még 1426-ban életben volt, de ez úgy látszik tévedésen alapszik.

⁵⁾ Itt úgy látszik néhány szó kimaradt. t. i. «et ejusdem Georgii filii»; mert ezeknek beillesztése nélkül, mint látjuk, mulatságos rokonsági complicatióra adna alkalmat a szöveg.

nibus, onus ejusdem, propter teneram ipsius etatem, in me assumptendo», mindezen egyének magokra vállalják a török szultánnak az elfogott ex-nádor és más magyar foglyok kiváltásáért járó és 50 ezer aranyra rúgó váltságdíj pontos kifizetéseért való felelősséget János, neversi gróf ellenében; és fedezetül lekötik saját személyeiket és Magyarorszáiban található bármi birtokaikat vagy rokonaik birtokait.

Figyelemreméltó még az a körülmény, hogy ámbár számos forrás azt állítja, hogy angolok is voltak a keresztesek közt, a J. Delaville le Roulx közölte névsorban nincsen egyetlenegy név sem, melyre rá lehetne fogni, hogy angol-szász emberé volt volna. Azért, ha csakugyan voltak angolok a keresztesek közt, úgy francia és más nemzetbeli neveket viseltek. Azt, hogy Lancaster herczegének egy fia ezer lovaggal részt vett volna az expediczióban, csak egy olasz krónikás regéli.¹⁾ Az angol források nem tudnak róla semmit.²⁾ Ha a herczeg egy fia csakugyan jelen volt, úgy az — amennyire a jelen tudomány az olasz krónikást megezáfolni nem képes — csak John Beaufort lehetett. Nem lehetetlen azonban az sem, hogy az olasz krónikás hallott valamit harangozni a herczeg legidősebb fiának, az Earl of Derby, keresztes hadjárataról a Szentföldön és a pogány lithvánok ellen³⁾ s hogy csak tévedésből került

¹⁾ Minerbetti, kinek krónikáját Tartini adta ki. *L. Rerum Italicarum Scriptores*, II. 80.

²⁾ *L. Dict. of National Biography* «Henry IV.» alatt.

³⁾ A grófnak uti költségeiről vezetett könyvet kiadta Németországban dr. Hans Prutz, *Rechnungen über Heinrich von Derby's Preussenfahrten 1390—91 und 1392.* (Lipcse, 1893.) Angliában a Camden Society számára pedig Lucy T. Smith kisasszony. (London, 1894.) Van ebben egy-két apróbb adat, mely bennünket is érdekel. Így pl. még Angliában vásárol «j pare sengles (szíj) corei de Hungaria cum plustula pro trussura predictorum arcuum». — Bécsben 1392. nov. 6. fizet «pro batillagio a Henrico Maunsell ultra aquam juxta mansionem Regis Hungariae» 2 garast. — 1393. aprius elején Velenzében vagy Trevisóban a pénztáros fizet «pro diversis caligis factis pro domino, per manus Henrici de Camera, ex liberatione Regis Hungarie, broideratis cum liberata dicti regis, Xj duc. LIV s. ven.» — Csehországban magyar veresű forintok kerülnek a pénzes zacskójába és midőn leszámol, 3 magyar forintja marad, melynek értékét 9 shilling és 10 pence sterlingre teszi; tehát egy magyar forint = 39¹/₂ pence.

a herceg egy fia a Nikápolynál szerepelt vitézek közé. J. Delavil e le Roulx nem vette föl együküket sem a névsorozatba.

V.

Még egy vitás kérdést kell érintenünk, t. i. azt, hogy Artois Fülöp, Conte d'Eu, a connétable, csakugyan járt-e Magyarországbán 1396 előtt? Több újabb magyar író szerint a gróf 600 lovaggal állítólag már 1395-ben járt hazánkban és részt vett az oláh-moldvaországi hadjáratban. Ennek bizonyítására azután hivatkoznak az *Annales Mellicenses*-re, de ott, mint már Huber Alfonz figyelmeztetett reá,¹⁾ csak az áll, hogy 1396-ban csatlakozott a keresztiesekhez. Jean Delaville le Roulx ezt nem tudja s azért hosszasan czáfolgatja az *Annales* írójának «tévedését», és kimutatni igyekszik azt, hogy a francia források szerint a «Chevauchée du Comte d'Eu», mint ő nevezi, már az 1392. vagy 1393. évbe helyezik ezen eseményt. (I. 224.) Állításának bebizonyítására idézi a Société de l'histoire de France kiadásában megjelent *Chronique des quatre premiers Valois* azon állítását, hogy az 1392. hadjárat alkalmával Zsigmond magyar király seregében valának «de bonnes gens d'armes du royaume de France et d'autres contrées». Idézi továbbá Juvénal des Ursins azon állítását, hogy a magyar király kérelmére 1393-ban a connétable számos kísérettel (bien grandement accompagné) a keletre lett küldve. Végre a Religieux de Saint-Denys szerint Magyarországból a segélykérelem éppen akkor érkezett Franciaországba, midőn az örmény király Párisban halálos ágyán feküdt. Ez pedig 1393. nov. 30. halt meg. Szerzőnk csak lassankint veszi észre, hogy ez az utolsó adat az 1392. és 1393.

Egy más helyen 9365 cseh garas értékét 71 font 8 shilling és 9 pencek számítja; tehát egy cseh garas = 1·83 pence. Egy más helyen azonban ezt 1 penny és 3¹/₄ farthingnak (= 1·81 pence) számítja. Tehát e szerint egy magyar forint értéke körülbelül 21¹/₂ cseh garas volt volna. — Egy más helyen azonban 5 magyar forint értékét csak 15 shilling 4¹/₂ pence teszi.

¹⁾ *Die Kämpfe König Sigmunds* (1386—1395.). Különlenyomat az *Archiv für Oester. Gesch.* 66. kötetének második feléből. 42. l.

évek *ellen* bizonyít, mert a gróf 1394-nél hamarább csak nem érkezhettek volna Magyarországra. Szerinte továbbá «a krónikások» úgy beszélnek el a dolgot, hogy midőn a francia segély megérkezett a magyar udvarhoz, «a veszély már elmúlt vala és a törökök sem foglaltak el oly fenyegető állást», mint előbb. Ez — úgy mondja — teljesen megegyezik azzal, a mit az 1392-diki szerencsés kimenetelű török hadjáratról tudunk, mely alkalommal a magyarok elfoglalták Kis-Nikápolyt és Mircsét, az oláh vajdát, a velük való szövetségnek újbóli fölvételére birták. Ebben, úgy látszik, az öreg Aschbach után botorkál szerzőnk, ámbár maga is megvallja, hogy Szalaynk szerint a Mircsével való szövetséget csak 1395. márczius 7-én irták alá.

Az utolsó helyen említett két francia krónikás szerint, folytatólag, a francia lovagokat nagyon leverte a hír, hogy nem verekedhetnek meg a törökökkel s főnhangon követelték Zsigmondtól, hogy jelöljön ki számukra más valami ellenséget. E követelés egy csöppet sem hozta zavarba a magyar királyt és azt az ajánlatot tette nekik, hogy ha már csakugyan minden áron meg akarnak verekedni valakivel, hát menjenek el Csehországba és porolják ki saját fivérének, Venczel királynak a szürét, «kinek esze több (keresztény) hitágazatot illetőleg nem járt a helyes úton, és ő azért nem ért sokkal többet a szaracénoknál». A Comte d'Eu és fegyvertársai elfogadták ezt az ajánlatot, de közeledtükre megijedt a cseh király és kibékült Zsigmonddal.

Szerzőnk szerint ezen elbeszélésnek történeti háttere teljesen megegyezik a történelemmel és egy hosszasabb fejtegetésben elbeszéli a mit tud a patarénusokról, bogomilokról, manicheusokról és a többi mindenféle eretnkségekről, a melyek öt évszázadon át fölütötték fejeiket a *déli* szlávok közt a Balkán-félszigeten. Hogy a cseheknek ehhez mi közük, azt nem magyarázza meg, hanem egyszerűen fölemlíti, hogy 1393 utolsó havában Zsigmond az osztrák Alberttel, továbbá Misnia és Morvaország ögrófjaival szövetséget kötött a cseh király ellen és hogy egy a magyar király részéről szított összeesküvés alkalmából 1394-ben a cseh főurak elfogták Venczelt és börtönbe helyezték őt. *Ergo* (! ?) minden kétség nélkül a connétable már 1394-ben járt Magyarországon. Mint látjuk, a bizonyítgatás folytán önmagát kapacitálta

szerzőnk, hogy hát mégsem történt mindez egy-két évvel hamarább.

Csakhogy ha 1394-be helyezzük az idegen lovagok ideérkezését, akkor az újabb kutatások nyomán a magyar történetírással gyülik meg a bajunk. Huber Alfonz ugyanis eléggé világosan kimutatta, hogy az öreg Thuróczy krónikájában adott dátumok helytelenek s hogy az okiratok nyomán Klaić-Bojničić művével egyetértőleg a bosnyák hadjáratot 1394-be, Kis-Nikápoly visszafoglalását pedig 1395-be kell helyoznünk. A moldva-oláh hadjáratot pedig Zsigmond csak a bosnyák expedíció után — «postea» — vezette, még pedig 1395 derekán. Ha tehát a connétable Zsigmonddal együtt hadakozott az oláhok és moldovánok ellen, mint némely írók állítják, úgy ő nem fogadhatta a Kanizsáy vezetése alatt a francia udvarnál járt magyar követséget, úgy, a mint azt az ottani források elbeszélik, mert mint az angol főrendiház egy tagja egy ízben megjegyezte: az ember nem madár, és azért egyszerre két helyen nem lehet jelen.

Sajnálattunkra J. Delaville le Roulx csak egyetlen okiratot talált — vagy legalább csak egyet közöl — melyből a connétable mozdulatainak idejét meghatározni képesek vagyunk. T. i. 1395. november 8-án az orleansi herczeg elrendeli, hogy a grófnak 225 frankot fizessenek ki, melyet az utóbbi labdajáték alkalmával a herczegtől elnyert.

VI.

Még számos egyéb érdekes adatot meríthetünk J. Delaville le Roulx munkájából, mint pl. azt, hogy Zsigmond követsége a francia udvarhoz csakugyan négy személyből állott, kiknek viselt dolgairól egy eddig még mindig kiadatlan kéziratban (P. Bauyn, *Mémoires de voyage*) még több nálunk ismeretlen adatot találhatunk. Továbbá megtudhatjuk pl. azt is, hogy a «Rampenda» (Din de Responde, Digne Raponde) nevek alatt a híres financier Dino Rapondi lappang. Szerző egész fejezetet szentel a Nevers grófjának megváltására fölvett 100 ezer arany ügyének, mely politikai bonyolódásra adott alkalmat több ízben. De czélom csak az, hogy

kimutassam, miszerint ha valaki Nikápolyról ír mai napság, nem szabad J. Delaville le Roulx magvas dolgozatát teljesen figyelmen kívül hagynia.

Egy csunya botrányról is veszünk tudomást e könyvből. Midőn t. i. János, Nevers grófja, Budán járt, több lepecsételt csomagot és ládát adott át megőrzés végett «sub fida custodia Pauli Bernardi», a magyar király «magister generalis monetarum»-jának. Ezekben nemcsak saját, hanem a kíséretéhez tartozó nemes emberek ékszerei, értékesebb ruházatai és más drága marhája voltak elhelyezve, sőt még készpénz is (mintegy 200 magyar arany forint értékben) és két velencei házakra szóló váltó, vagy talán jobban mondva pénz-utalvány. Midőn később a nikápolyi csatavesztés és János gróf elfogatásának híre megérkezett a magyar fővárosba, a pecséteteket föltörte, az oltalmúl szolgáló zsinórokat keresztül metszette, a leszögezett ládákat fölfeszítette és a podgyászt megrabolta valaki. Burgund hercege erről a magyar udvarnál járt követei útján értesülvén, fölkéri a magyar királyt, hogy bánjon el Pál urammal saját belátása szerint és parancsolja meg neki, hogy az ellopott értékes holmikát a herceg fiának, János grófnak, illetőleg az elvérzett nemesek örökösének javára megtérítse. A német közmondás «Gelegenheit macht Diebe» tehát ez alkalommal is igaznak bizonyult be.

A *Neues Archiv der Gcsellschaft für ältere deutsche Geschichte* egy újabb füzete közli Zsigmond egy levelét Philibert de Naillac-hoz a Szent-János rend nagymesteréhez Konstantinápolyból 1396. nov. 11-ki kelettel, melyben a király tudtára adja a nagymesternek a görög fővárosba való szerencsés megérkezését, ámbár, mint megjegyzi, nem azon az úton érkezett oda, melyen tervezte volt. Zsigmond a fővárost ostromzár alatt találta és szerinte a törökök egy pár nap folytán, az összes kereszténység nagy kárára, valószínűleg el is foglalták volna, ha ő (és persze az egyesült keresztény hajóraj) meg nem jelentek volna, mert a törökök hadiereje a tengeren napról-napra nőtt. De kénytelenek valának tágítani a magyar király, a görög császár, a velencei köztársaság és Genua hadigályáinak. Még sok más dolgot végzett, a levél szerint, Konstantinápolyban, de sajnálatunkra nem írja meg ezeket, hanem a követtel igéri majd élőszóval elmondadni. A levélből az tűnik ki,

hogy Zsigmond és a nagymester nem együtt utaztak Konstantinápolyba.

Sphragistikánkat érdekelni fogja azon adat, hogy Zsigmond nem saját pecsétével pecsételte meg e levelet, hanem «propter absentiam sigilli regii» a királyi kancellár, az esztergomi érsek, pecsétjével. Miután alig tehetjük azt föl, hogy a saját pecsétnyomóját otthon feledte volna, azon következtetésre kell jutnunk, hogy a zürzavarban Nikápolynál vesztette el azt.

KROPF LAJOS.